

شهر از پنجره شعر

نیره سادات هاشمی

عنوان کتاب: کوچه‌های شهر ما
شاعر: داوود لطف الله
تصویرگر: فاطمه قربانی
ناشر: مؤسسه نشر شهر
نوبت چاپ: اول ۱۳۸۷
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
تعداد صفحات: ۱۲ صفحه
بها: ۶۰۰ تومان

لمس که تأثیر شعر او را دو چندان می‌کنند؛ مثل گربه‌ها، موش‌ها، پُل هوایی و...
با این که شعر در این کتاب، وسیله‌ای برای دستیابی به یک‌سری آموزه‌ها در زندگی شهری است، شاعر آن را قربانی هدفش نمی‌کند. برعکس، هدف او سبب شکل‌گیری و سرودن شعری تازه، با مضمونی خاص می‌شود. یکی از نقاط مثبت کتاب همین است. شاعر با استفاده از «ذهنیت اسطوره‌ای در شعر کودک» (آنیسم "جاندار انگاری")- تشخیص (شخصیت‌بخشی) و همذات‌پنداری (درون‌حسی و...) بین اثر و مخاطب ارتباط صمیمی برقرار می‌کند. (براساس طبقه‌بندی کتاب از این باغ شرقی- پروین سلاجقه)

«کوچه‌های شهر ما»، مجموعه تازه شاعر کودک و نوجوان، داود لطف‌الله... است. به نظر می‌رسد شعرهای این کتاب، با هدف خاص و موضوعی واحد در کنار هم آمده باشند. شاعر قصد دارد ضمن سرگرم کردن مخاطب، بعضی از قوانین، رفتارها و درست و نادرست‌های زندگی شهری را به او یادآوری کند. به همین دلیل، این کتاب جزو آثار سرگرمی- آموزشی کودک قرار می‌گیرد. نوع آموزشی در بیشتر موارد، یادآوری نظم‌هایی عاری از ذوق و خلاقیت و تخیل است. پدیدآورندگان این گونه آثار، اغلب به دنبال آموزش باید و نبایدها به کودک هستند. مستقیم‌گویی و تکرار فضاهای ملال‌آور و کلیشه‌ای، از شاخصه‌های آن آثار است، اما این مجموعه چنین مشکلی ندارد.

● **رویکردهای مثبت و منفی شاعر در این مجموعه:**
الف- استفاده از ذهنیت اسطوره‌ای در شعر کودک

شاعر از نشانه‌هایی ساده و دست‌یافتنی در شعرش استفاده کرده است؛ نشانه‌هایی که هر یک به گونه‌ای در زندگی روزمره کودک دیده می‌شوند. شاخصه‌هایی قابل

برای مثال در شعر «پل هوایی- ص ۴»، «او پل را موجودی بسیار تنها می‌بیند که:

فقط پرنده / نشسته بر آن / و چند برگ از / تن درختان... «همیشه تنها / نشسته یک‌جا / چه دوست دارد / صدای پا را»

یا در شعر «بسته- ص ۷»، با آوردن ضمیر جمع برای فعل «رفت»، بسته را نیز با خود و پیرزن در راه خانه شریک کرده است:

«آن پیرزن خندید

با صورتی خسته

تا خانه‌اش رفتیم

همراه آن بسته»

از جاروی رفتگر، در «خوابی پُر از خنده- ص ۱۱»، چنین می‌گوید:

«رفتگر خوابیده

زیر سایه تنها

جارواش بیدار است

ایستاده تنها»

گاهی چاشنی طنز را به کمک می‌گیرد و اتفاقی ناخوشایند را در قالب اتفاقی خنده‌دار، به کودک یادآوری می‌کند؛ مثل بچه‌کلاغی که در شعر «چُرَت- ص ۳»، با بوقی بلند از خواب می‌پرد:

«بیدار شد با ترس و لرز

جوجه کلاغ فسقلی

افتاد بر روی زمین

شد دست و پای او گلی»

«قهر- ص ۱۰»، اثری زیبا از این کتاب، بیان‌کننده صمیمیت کودکان با طبیعت و محیط زیست پیرامونشان است. او در این شعر، با زبانی معصوم و کودکانه، از یک زنبور گلایه می‌کند:

«آمدی باز این‌جا

با تو قهرم، تو بدی

من چه کارت کردم

که مرا نیش زدی؟

داشتم توی حیات

می‌دویدم تنها

دور ماشین عمو

دور این گلدان‌ها

چشم من از نیش

باد کرده کم‌کم

من فقط با یک چشم

کوچه را می‌بینم»

ب- زیبایی‌های ساختاری و محتوایی

آثار

- استفاده از باورهای مثبت: «تازه‌گل- ص ۱»

شعری نیمایی است که با تداعی باوری مثبت آغاز می‌شود:

«غنچه‌ای / عطسه کرد / باز شد.»

«عطسه کردن» در فرهنگ عمومی، اتفاقی مثبت و نشانه حیات تلقی می‌شود. خیلی از مردم معتقدند پس از عطسه باید خداوند را شکر کرد. علاوه بر وجود این باور مثبت، استفاده از تصویر «عطسه کردن» برای باز شدن گل، از دو منظر زیباست: یکی به دلیل تازگی و دیگر این‌که، عطسه به‌طور معمول، در یک لحظه ناگهانی و غیر قابل پیش‌بینی بروز می‌کند. شکفتن گل نیز چنین است.

- رعایت ایجاز: استفاده از وزن‌های کوتاه: اگرچه گفتن سخن معنی‌دار با وزن‌های کوتاه تا حدی مشکل است، چرا که شاعر در کوتاه‌ترین مجال باید حرفش را کامل کند، این اوزان برای مخاطبان کودک و خردسال بهترین زمینه سرودن هستند. کوتاهی وزن به کودک این قدرت را می‌دهد تا مقصود شاعر را به سرعت دریابد و آن را به خاطر بسپارند.

در این مجموعه، شاعر از اوزان بلند استفاده نکرده است. در بعضی از شعرها، مثل «تازه گل، ص ۲- پل هوایی، ص ۴- بسته، ص ۷ و خوابی پُر از خنده، ص ۱۱»، تعداد ارکان وزن در هر سطر یا مصرع، تنها یک یا دو رکن است.

شاعر با استفاده از

«ذهنیت اسطوره‌ای

در شعر کودک»

(آنیمیسیم «جاندار

انگاری»)- تشخیص

(شخصیت‌بخشی)

و همذات‌پنداری

(درون‌حسی و...)

بین اثر و مخاطب

ارتباط صمیمی

برقرار می‌کند.

لغزش‌های ساختاری و محتوایی به وجود آمده است، با دقت بیشتر در آثار آن می‌توان دید. زبان شاعر علی‌رغم سادگی و روانی، گاه از یک‌دستی خارج می‌شود. برای مثال، در شعر «چرت - ص ۳»، شاعر هم‌زمان، دو زبان رسمی و عامیانه را به کار می‌برد:

«رو شاخه‌ای خرابیده بود
بچه کلاغی بی‌صدا
یک مرتبه بوقی بلند
پیچید توی کوچه‌ها
بیدار شد با ترس و لرز
جوجه کلاغ فسقلی
افتاد بر روی زمین
شد دست و پای اون گلی»

در این شعر، غلبه با زبان رسمی است. کاربرد حرف اضافه «رو» به جای «بر» و ضمیر «اون» به جای «او»، در حالی که هر دو مختص زبان عامیانه هستند، یک‌دستی زبان را هم زده است.

با توجه به نبودن تنگنای وزنی در کاربرد صورت مناسب این دو واژه، عدم کاربرد آن جای تعجب دارد! بی‌توجهی‌هایی از این دست، در استفاده از واژه یا حرف ربط و یا... ضعف تألیف‌های دیگری هم بر بعضی شعرها تحمیل کرده است: مثل شعر (عکس یادگاری - ص ۵):

«بابابزرگم توی این عکس
مانند بابایم جوان است
با آن مدال دور گردن
یک پهلوان یا قهرمان است»

وجود یا در مصرع چهارم، مفهوم آن را مبهم می‌کند. در صورتی که اگر در این جا «یا» مبدل به کسره می‌شد: «یک پهلوان قهرمان است»، این مشکل برطرف می‌شد و مفهوم شعر نیز عمیق‌تر و زیباتر می‌گشت.

در بیت سوم همین شعر، به نظر می‌آید شاعر تنها برای رعایت قافیه، کلمه «خدا» را آورده است:

«بابابزرگم در جوانی
خیلی قوی و با خدا بود
در رشته کشتی آزاد
او قهرمان آسیا بود»

چون مفهوم ردیف این قافیه-فعل «بود» - به گذشته بازمی‌گردد، بلافاصله پس از خوانش این بیت، این سؤال پیش می‌آید که «مگر حالا نیست؟! و یا «شاید ضعف و پیری موجب دوری از خدا می‌شود!»، وجود این ضعف‌ها در کنار انسجام ساختار و محتوای این مجموعه، چندان پُررنگ نیست؛ چون شاعر مخاطبش را خوب می‌شناسد.

تصویرگری کتاب متناسب با فضا، آثار و گروه سنی است. طنز جاری در تصاویر، به جذب مخاطب بیشتر کمک می‌کند. در مجموع «کوچه‌های شهر ما» ارائه خوبی دارد.

- ایجاز در سخن: شاعر تمام منظور خود را با جملاتی کوتاه و مختصر به کودک منتقل می‌کند: «نه عابری هست / نه ردپایی / چه قدر تنه‌است / پل هوایی» (پل هوایی - ص ۴) کوتاه بودن شعرها یکی دیگر از محاسن کتاب است. شاعر تمام حرفش را در چند بند به کودک منتقل می‌کند. تکرار کلمه، جمله و مصرع در شعرهای او، فقط به منظور تأکید است. او معمولاً تمام چارپاره‌هایش را در سه یا چهار بند تمام می‌کند. بلندترین شعر این مجموعه «پل هوایی» با پنج بند است.

- سادگی در زبان و تخیل: روانی و سادگی از ویژگی‌های عمده این مجموعه است. شاعر به ندرت مخاطبش را فراموش می‌کند. در این کتاب، کلمه یا ترکیبی بالاتر از گروه سنی مخاطب دیده نمی‌شود. از انتزاع و تراجم تصویری اثری نیست. شاعر بالاتر از سطح دریافت گروه سنی مخاطبش حرف نمی‌زند. او از ساده‌ترین و پُرکاربردترین کلمات و ملموس‌ترین تصاویر برای مخاطب استفاده می‌کند:

«جوی‌ها پاکیزه
کوچه‌ها پاک و تمیز
گوشه‌ای جمع شدند
برگ‌های پاییز
باد می‌آید باز
برگ را می‌چیند
رفتگر می‌خندد
خواب خوش می‌بیند.»

(خوابی پُر از خنده - ص ۱۱)

او با به کار بردن جملات و رفتارهایی که فقط خاص کودکان در این گروه سنی است، به مخاطبش نزدیک‌تر می‌شود:

«آمدی باز این جا
با تو قهرم، تو بدی
من چه کارت کردم
که مرا نیش زدی؟»
(قهر - ص ۱۰)

یا

«عمه‌ام می‌گوید اصلاً
نیستم یک بچه بد»
(دو تا مامان - ص ۱۲)

در همین شعر:

«عمه من مهربان است
مثل مامان مثل بابا
دوست دارم قد دنیا
هر دو تا مامان خود را»

ج - ضعف‌های ساختاری محتوایی

هیچ اثری کامل نیست و این کتاب در کنار نقاط مثبت، نقاط منفی هم دارد. ضعف‌های این کتاب را که در اثر

با این‌که شعر در این کتاب، وسیله‌ای برای دستیابی به یکسری آموزه‌ها در زندگی شهری است، شاعر آن را قربانی هدفش نمی‌کند. برعکس، هدف او سبب شکل‌گیری و سرودن شعری تازه، با مضمونی خاص می‌شود.

